

РОЗДІЛ 4

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 327.52

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.18>

«АВРААМСЬКІ УГОДИ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

THE ABRAHAM ACCORDS AND PROSPECTS FOR RESOLUTION OF THE ARAB-ISRAELI CONFLICT

Захарченко А.М.,
*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Александрюк В.В.,
*студентка IV курсу відділення міжнародних відносин
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

У статті аналізується процес нормалізації відносин між Ізраїлем та чотирма арабськими країнами – ОАЕ, Бахрейном, Марокко та Суданом, що отримав назву «Авраамських угод». Виявляються обставини, завдяки яким укладання цих домовленостей стало можливим, а також їхній потенційний вплив на регіональні процеси.

З'ясовано, що нормалізація відносин між Ізраїлем та його сусідами стала результатом глибоких трансформацій, що відбулися в регіоні внаслідок «Арабської весни». Вони відсунули арабо-ізраїльський конфлікт в цілому та палестинську проблему зокрема на периферію регіональних процесів. Збіг інтересів Ізраїлю та поміркованих сунітських режимів навколо подолання спільних проблем безпеки, і насамперед стримування іранської загрози, став фундаментом для підписання «Авраамських угод». Не менш важливу роль у цьому процесі зіграла адміністрація Д. Трампа, яка акцентувала увагу на необхідності утворення антиіранського регіонального об'єднання.

Аналіз практичної імплементації «Авраамських угод» через рік після їх підписання свідчить про те, що вони вже принесли дивіденди країнам-учасникам. Особливо це стосується ізраїльсько-еміратського треку, де сторони перейшли до тісного співробітництва в економічній, технологічній та безпековій сферах. Щодо перспектив нормалізації відносин Ізраїлю з іншими країнами Арабського світу, то вони викликають аргументовані сумніви. Просування на цьому шляху буде залежати як від мотивації самих арабських країн, так і від зусиль американської дипломатії. Особливого значення у цьому контексті набувають подальші кроки адміністрації Дж. Байдена. У будь-якому випадку, нерегульованість палестинсько-ізраїльського конфлікту залишається серйозним гальмуючим елементом на шляху до подальшої нормалізації відносин Ізраїлю зі своїми сусідами та загальної стабілізації Близького Сходу.

Ключові слова: угоди, Ізраїль, арабські країни, Близький Схід.

The purpose of this article is to analyze the process of normalization between Israel and four Arab countries – the UAE, Bahrain, Morocco and Sudan, known as the Abraham Accords. The research identifies the circumstances that made these agreements possible, as well as their potential impact on regional processes.

The authors came into conclusion that the normalization of relations between Israel and its neighbors stemmed from the profound transformations that took place in the region as the result of the Arab Spring. They pushed the Arab-Israeli conflict, as well as the Palestinian problem, into the periphery of the regional politics. The convergence of Israel's and moderate Sunni regimes' interests around overcoming common security challenges, including the Iranian threat, has become the basis for the Abraham Accords. The activity of the Trump administration, which emphasized the need for creation of an anti-Iranian regional alliance, was also equally significant in this process.

Analysis of implementation of the Abraham Accords one year after their signing demonstrates that they have already generated benefits for participating countries. This especially applies to Israel-United Arab Emirates relations, where the parties have come into close cooperation in the economic, technological and security spheres. Regarding the prospects for normalization of Israel's relations with other countries in the Arab world, they seem quite questionable. Progress in this field will depend both on the motivation of the Arab regimes and on the efforts of American diplomacy. The further steps of the Biden administration are of particular importance in this regard. The unresolved Israeli-Palestinian conflict, at any rate, remains a major impediment to further normalization of Israel's relations with its neighbors and overall stabilization in the Middle East.

Key words: agreements, Israel, Arab states, the Middle East.

Постановка проблеми. Так звані «Авраамські угоди» між Ізраїлем з одного боку та Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) і Бахрейном з іншого були підписані в Вашингтоні 15 вересня 2020 року. В жовтні того ж року відбулося підписання угоди з Суданом, а в грудні – відновлення відносин з Марокко, що надало додаткового імпульсу нормалізації відносин Ізраїлю з країнами Арабського світу.

Ці події можна сміливо назвати революційним проривом в справі врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, адже протягом багатьох років арабські уряди (за винятком Єгипту та Йорданії, які вже нормалізували відносини з Тель-Авівом) пов'язували встановлення дипломатичних відносин з Ізраїлем із врегулюванням палестинсько-ізраїльського конфлікту.

«Авраамські угоди» засвідчили той факт, що арабо-ізраїльський конфлікт в цілому та палестинська проблема зокрема перестали бути системоутворюючим елементом регіональної системи відносин на Близькому Сході. Їхнє місце зайняла вісь протистояння між Іраном та групою сунітських країн, до яких, з огляду на збіг стратегічних інтересів, приєднався Ізраїль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Укладання «Авраамських угод» викликало активну дискусію в експертному середовищі. Якщо проаналізувати існуючі праці ізраїльських, арабських та американських політологів, то їх можна умовно поділити на дві основні категорії: оптимістів та скептиків. Так, більшість фахівців позитивно оцінюють «Авраамські угоди». Спираючись на суттєвий прогрес у розвитку двосторонніх відносин, що був досягнутий країнами продовж року після підписання угод, вони поділяють сподівання на подальшу ізраїльсько-арабську нормалізацію. Серед зазначених експертів: співробітники ізраїльського Інституту досліджень національної безпеки (INSS) Й. Гузанські та С. Фьюер [8]; Дж. Красна та його колеги з Центру Моше Даяна Тель-Авівського університету [10]; старший науковий співробітник Вашингтонського інституту близькосхідної політики Д. Маковські [12]; аналітики Європейського центру досліджень безпеки Джорджа Маршалла Т. Норлен та Т. Сінаї [15]; професор політології з Об'єднаних Арабських Еміратів А. Абдулла [1]; президент Еміратського політичного центру (ЕРС) Е. Аль-Кетбі [2]; професор Міжнародного університету Рабату М. Чтату [5]; кореспондент «The Jerusalem Post» Ф. Францман [7] та інші.

Щодо скептиків, то вони, не применшуючи позитивні сторони «Авраамських угод», підкреслюють їх обмежений характер. Вони акцентують увагу на тому, що угоди ігнорують палестинську проблему і спрямовані лише на реалізацію інтересів окремих країн. Це такі відомі американські

дослідники, як провідний співробітник Ради з міжнародних відносин М. Індік [9], старший науковий співробітник Фонду Карнегі А.Д. Міллер [13], Ш. Телхамі з Інституту Брукінгса [16], а також експерт Атлантичної Ради Дж. Ферзигер [6] та Д. Бутту – аналітик з Рамалли, колишня радниця М. Аббаса [4].

Джерельною базою цього дослідження стали тексти «Авраамських угод» [17]; заяви американських [18; 3], ізраїльських [14], та арабських [11] державних діячів; матеріали ізраїльської та арабської преси.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Окремі аспекти сучасної ізраїльсько-арабської нормалізації знайшли своє відображення в роботах українських фахівців М. Замікули та Е. Кучеренка. Втім, комплексний аналіз «Авраамських угод» ще не ставав предметом окремого наукового дослідження в українській історіографії.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз впливу «Авраамських угод» на перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. Ця мета реалізується шляхом виконання наступних завдань: 1. виявити обставини, завдяки яким укладання угод стало можливим, мотивацію країн-підписантів, а також посередницьку роль адміністрації Д. Трампа; 2. проаналізувати результати практичної реалізації «Авраамських угод» через рік після їх підписання; 3. дати прогноз щодо перспектив нормалізації відносин Ізраїлю з іншими країнами арабо-мусульманського світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Авраамські угоди» не є першими, що нормалізують відносини між Тель-Авівом та його арабськими сусідами. Першою подібною угодою був мирний договір 1979 року між Ізраїлем та Єгиптом, укладений за посередництва президента США Дж. Картера. Наступною стала мирна угода 1994 року між Ізраїлем та Йорданією, після якої, незважаючи на значні зусилля різних американських адміністрацій, досягти прориву у справі нормалізації ізраїльсько-арабських відносин не вдавалося. Тому підписання угод Ізраїлем одразу з чотирма арабськими державами у 2020 році стало однією із найвизначніших подій в політичному житті Близького Сходу за останні декілька десятиліть.

Це пояснюється фундаментальними змінами близькосхідного політичного ландшафту, які відбулися внаслідок «Арабської весни». По-перше, революційні події 2011 року призвели до дестабілізації низки арабських країн (Сирія, Лівія, Ємен), де ситуація згодом переросла у затяжні громадянські війни. По-друге, в регіоні утворився так званий «вакуум сили», в результаті якого значно посилилась діяльність радикальних ісламістських рухів та несистемних акторів. По-третє,

відбулася принципова зміна в регіональному балансі сил, де на лідерські позиції вийшли Іран, Туреччина та Катар.

В таких умовах країни регіону змінили свій фокус з арабо-ізраїльського конфлікту на вирішення набагато більш актуальних для себе питань. Потужним фактором зближення позицій Ізраїлю та поміркованих арабських режимів стала взаємна зацікавленість у стримуванні Ірану, який продовжує розвивати свою ядерну програму, підтримує радикальні рухи та стрімко розширює свій вплив в регіоні, зокрема в Іраку, Лівані, Сирії та Ємені. Крім антиіранської позиції, підписантів «Авраамських угод» поєднує боротьба проти «Братів-мусульман» (включно з ХАМАСом) та посилення впливу країн, що їх підтримують – Туреччини та Катару [12].

Кардинальні зміни в близькосхідній конфігурації відобразилися на сприйнятті арабськими державами палестинської проблеми. Останні почали розуміти, що врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту на основі концепції «двох держав» є маловірогідним в найближчій перспективі. Це призвело до поступового відходження палестинського питання на другий план порядку денного. Таким чином, «Авраамські угоди» ознаменували перемогу власних інтересів арабських країн над ідеологією [15].

Крім подій «Арабської весни», принципово важливу роль в укладанні угод зіграла посередницька діяльність адміністрації Д. Трампа. З перших днів свого перебування на посаді президента Д. Трамп акцентував увагу на доцільності утворення регіонального об'єднання проти Ірану у складі Ізраїлю та поміркованих арабських режимів. У своїй мирній ініціативі «Мир заради процвітання» американський президент чітко продемонстрував незацікавленість у продовженні традиційної політики США щодо підтримки вирішення палестинського питання за принципом «двох держав», а також схвалив подальшу поселенську діяльність Ізраїлю на Західному березі р. Йордан [7].

Водночас важливим імпульсом стало розуміння Ізраїлем та арабськими режимами, що Вашингтон все менше зацікавлений в прямій військовій присутності на Близькому Сході через низку як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних проблем. Отже, зазначені країни були змушені провести перерозподіл сил з метою встановлення нового регіонального порядку, який би діяв вже без активної участі в ньому США.

Укладання «Авраамських угод» не можна назвати несподіваним, адже вони спираються на багаторічне закулісне співробітництво між Ізраїлем та окремими арабськими країнами у сфері безпеки. Тісна співпраця між Ізраїлем, Саудівською Аравією та ОАЕ активно розвинулась у 2015 році, коли вони спільно виступили проти

ухвалення адміністрацією Барака Обама ядерної угоди з Іраном.

«Авраамські угоди» повністю відповідали національним інтересам Ізраїлю, який спромігся здобути визнання чотирьох арабських країн без будь-яких серйозних поступок зі свого боку [14]. Вони дозволили Б. Нетаньягу відкласти анексію палестинських територій на Західному березі р. Йордан (яка була санкціонована мирною ініціативою Д. Трампа), бо на той час такий крок не відповідав ізраїльським інтересам. Тодішній прем'єр-міністр Ізраїлю також використав цей дипломатичний успіх для покращення свого хиткого внутрішньополітичного становища, адже угоди були позитивно сприйняті як ізраїльським суспільством, так і його завзятими політичними опонентами [7].

Об'єднані Арабські Емірати зі свого боку намагались використати нормалізацію з Тель-Авівом для закріплення свого статусу впливового регіонального актора. Емірати представили угоду як дипломатичну перемогу, яка не дозволила ізраїльському керівництву анексувати території на Західному березі р. Йордан. Насправді ж, дії ОАЕ фактично порушили принципи Арабської мирної ініціативи 2002 р. («План Абдалли»), згідно з якою визнання Єврейської держави неможливе без остаточного вирішення палестинської проблеми [4]. Ізраїль, як одна з найбільш розвинених країн регіону, розглядався Еміратами як джерело новітніх технологій. Іншою мотивацією Абу-Дабі була можливість зміцнити свої зв'язки зі США та отримати доступ до передових американських систем озброєння [1].

Бахрейн був зацікавлений, по-перше, у покращенні своїх відносин зі Сполученими Штатами Америки, по-друге, у зміцненні економічних зв'язків з Ізраїлем, та, по-третє, в укріпленні власної безпеки в боротьбі з іранською загрозою. Безпосередню роль у нормалізації відносин Манами з Тель-Авівом відіграла Саудівська Аравія, яка, разом із ОАЕ, має вирішальний вплив на зовнішню політику Бахрейну.

Щодо Марокко, то він посідає особливе місце серед арабських сусідів Ізраїлю з огляду на значну кількість ізраїльських громадян марокканського походження. Неофіційне співробітництво між країнами, зокрема в економічній сфері, розпочалось ще у 1990-х роках. Підписання ж ізраїльсько-марокканської угоди у 2020 р. стало можливим за безпосередньої участі США. Рабат погодився на цей крок після того, як Д. Трамп підписав декларацію про визнання суверенітету Марокко над територією Західної Сахари.

Найбільш неоднозначною залишається ситуація навколо ізраїльсько-суданської угоди, адже з усіх чотирьох саме вона не призвела до суттєвих змін у двосторонніх відносинах. Слід зазначити, що на відміну від інших держав регіону, Судан не

мав офіційних чи неформальних відносин з Ізраїлем до моменту підписання «Авраамських угод». За режиму Омара аль-Башира (1989-2019) Судан підтримував ХАМАС і «Хизбаллу», а також впродовж деякого періоду мав тісні стосунки з Іраном [10]. Зацікавленість Судану в зближенні з Ізраїлем базувалась на економічній вигоді: він був вилучений США зі списку держав-спонсорів тероризму, а також отримав пакет допомоги від Світового Банку в розмірі 1 мільярд доларів.

Якщо єгипетсько-ізраїльська угода 1979 р. призвела до засудження сепаратного кроку Каїру з боку інших арабських країн та його виключення з ЛАД (Ліги арабських держав), то «Авраамські угоди» не зустріли негативної реакції з боку жодного члена ЛАД, за виключенням палестинців.

Очікувано, що реакція Палестинської національної адміністрації (ПНА) на угоди про нормалізацію відносин між Ізраїлем, ОАЕ, Бахреєм, Суданом та Марокко була вкрай негативною. Вони були охарактеризовані М. Аббасом як «удар в спину» [11]. Ці заяви продемонстрували відданість палестинців старій парадигмі, за якою арабські держави не могли діяти незалежно, зважаючи на їхні «зобов'язання» перед палестинцями. Однак з часом палестинське керівництво вирішило застосувати більш прагматичний підхід до питання нормалізації. Це було пов'язано із декількома факторами: по-перше, воно не очікувало отримати якусь політичну вигоду від бойкоту тих арабських держав, які пішли на нормалізацію відносин з Тель-Авівом. По-друге, країни Перської затоки й досі продовжують економічну підтримку ПНА і навіть Сектору Газа, який перебуває під владою ХАМАСу [8].

Втім, ескалація бойових дій, яка розгорнулась між Ізраїлем та ХАМАСом в травні 2021 року, стала серйозною перевіркою «Авраамських угод» на міцність. На початку травня 2021 року Ізраїль та Сектор Газа здійснили серію ракетних обстрілів території один одного, яким передували ряд сутичок між палестинцями та ізраїльтянами в Єрусалимі. Це було одне із найбільших загострень конфлікту з 2014 року.

Реакція ОАЕ, Бахрею, Судану та Марокко на вищезазначені події виявилася збалансованою та відображала їхнє бажання не покладати відповідальність за ескалацію на якусь конкретну сторону. Наприклад, хоч ОАЕ і засудили дії Ізраїлю у Східному Єрусалимі, вони не засудили бомбардування Ізраїлем Сектору Газа [2]. Оглядачі арабських ЗМІ, які часто відображають позицію режиму, звинувачували ХАМАС у шкоді, заподіяній населенню Гази, і навіть висловлювали певне співчуття ізраїльським громадянам, які були змушені перебувати в укриттях через обстріли.

В «Авраамських угодах» зазначається, що сторони «визнають, що арабський та єврейський

народи є нащадками спільного предка, Авраама, і бажають, у цьому дусі, сприяти розвитку на Близькому Сході реальності, в якій живуть мусульмани, євреї, християни та народи всіх конфесій, переконань і національностей в дусі співіснування, взаєморозуміння та взаємної поваги» [17].

Цей фрагмент детально ілюструє бажання адміністрації Д. Трампа продемонструвати інклюзивність договору і можливість його підписання фактично будь-якою арабською державою, якщо вона виразить своє бажання це зробити. На підтвердження цього, після церемонії підписання угод Д. Трамп висловив надію, що «сім, вісім чи дев'ять» країн нормалізують відносини з Тель-Авівом [18].

Подальшу нормалізацію ізраїльсько-арабських відносин можуть стимулювати досягнення у розвитку двостороннього співробітництва між підписантами «Авраамських угод». Серед них слід згадати історичні візити прем'єр-міністра Ізраїлю Н. Беннета в ОАЕ у грудні 2021 р. та Бахрейн у лютому 2022 р., що стали першими в історії цих країн. Під час інших візитів ізраїльських та арабських урядовців були підписані численні двосторонні угоди, зокрема, у сфері оборони. Значно розширилося співробітництво у сферах торгівлі, енергетики, медицини, освіти, туризму, навколишнього середовища, а також у таких важливих секторах, як військові технології та кібербезпека. Тисячі ізраїльських туристів відвідали ОАЕ та Марокко завдяки прямому авіасполученню між країнами [5; 8]. Це принципово відрізняє угоди 2020 року від так званого «холодного миру» між Ізраїлем та Єгиптом 1979 року, який поклав край війні між цими країнами, але не призвів до активного розвитку двостороннього співробітництва.

Також марним виявилось занепокоєння експертів щодо прихильності нового американського президента «Авраамським угодам», що базувалось на негативному ставленні Дж. Бадейна до усієї політичної «спадщини» свого попередника. Так, у річницю підписання угод Держсекретар США Е. Блінкен пообіцяв, що «буде розвивати зусилля попередньої адміністрації з метою подальшої нормалізації ізраїльсько-арабських відносин» [3]. Не менш показовою стала тверда підтримка Дж. Байденом Ізраїлю під час ескалації конфлікту в травні 2021 р., яка контрастувала із його задекларованим раніше рішенням зайняти неупереджену позицію в конфронтації [16].

Втім, «Авраамські угоди», незважаючи на весь їх позитивний потенціал, не створили можливостей або нової формули для врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту. Ще одним фактором можна назвати негативну реакцію громадськості арабських країн на нормалізацію. Це демонструє, що готовність керівництва держав відкрито співпрацювати з Ізраїлем не часто поді-

ляється «арабською вулицею», що є серйозним гальмом для подальшої нормалізації [6].

Критики угод зазначають, що основним мотивом для Бахрейну, Марокко та Судану були не позитивні зміни у сприйнятті Ізраїлю, а, імовірно, зацікавленість в отриманні економічних та політичних дивідендів від Вашингтону. Тому угоди мали досить обмежений характер і не призвели до якоїсь значної регіональної трансформації [9; 13; 16]. В цьому контексті загострення палестинсько-ізраїльського конфлікту може дати арабським державам, що не приєдналися до нормалізації, додатковий привід її уникати.

Так, малоімовірними виглядають перспективи підписання формальної угоди між Ізраїлем та Саудівською Аравією (на чому наполягав Д. Трамп), яка воліє не афішувати своє багатолітнє співробітництво з Тель-Авівом в технологічній та безпековій сферах. Серед країн, які потенційно можуть приєднатися до процесу нормалізації з Ізраїлем, експерти називають Оман, Туніс, Малайзію та Індонезію [5].

Іншим негативним наслідком «Авраамських угод» може стати ще більш агресивна політика з боку Ірану, проти якого угоди спрямовані. Ударименських проксі Тегерану – хуситів – по території ОАЕ у січні 2022 р. підтверджують правдивість такого сценарію.

Таким чином, «Авраамські угоди» стали безумовним історичним проривом у справі арабо-ізраїльського мирного врегулювання. Їхнє укладання стало можливими завдяки цілому спектру обставин. По-перше, «Арабська весна» призвела до кардинальної трансформації балансу сил в регіоні Близького Сходу, де кожна країна мала зосередитись на власних національних інтересах. Це призвело до переміщення арабо-ізраїльської

конфронтації на периферію регіональних процесів. По-друге, поява низки нових загроз регіональної безпеки, і передусім загроза з боку Ірану, зумовила зближення інтересів Ізраїлю із поміркованими сунітськими режимами. По-третє, нормалізація відносин між ними стала результатом послідовної політики адміністрації Д. Трампа на цьому напрямку.

«Авраамські угоди» вже принесли дивіденди країнам-учасникам. Особливо це стосується ізраїльсько-еміратського треку, де сторони перейшли до тісного співробітництва в економічній, технологічній та безпековій сферах. Щодо перспектив нормалізації відносин Ізраїлю з іншими країнами Арабського світу, то вони викликають аргументовані сумніви. Втім, угоди вже засвідчили принципову трансформацію арабо-ізраїльських відносин: вони перестали бути палестиноцентричними. Реакція арабських країн на ескалацію між Ізраїлем та ХАМАСом у травні 2021 року показала, що угоди про нормалізацію, ймовірно, зможуть витримати у майбутньому подібні спалахи насильства. Втім, це не скасовує необхідність остаточного врегулювання конфлікту між палестинцями та ізраїльтянами, без якого неможлива загальна стабілізація близькосхідного регіону.

Крім того, досвід усіх досягнень у сфері арабо-ізраїльського мирного врегулювання демонструє наскільки важливою є залученість США у ці процеси. І, хоч адміністрація Дж. Байдена підтримала «Авраамські угоди», залишається невідомим, чи буде вона інвестувати для цього значні ресурси, зважаючи на наявність більш важливих для президента проблем, таких як пандемія коронавірусу, війна Російської Федерації в Україні та боротьба з Китаєм. Це та інші питання є предметом подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Abdulla A. The Two Pillars of the Abraham Accords. *The Middle East Forum*. 2021. August 12. URL: <https://www.mei.edu/publications/two-pillars-abraham-accords>
2. Al-Ketbi E. The Best Way for Palestinians to Become Winners from the Abraham Accords. *The Emirates Policy Center Brief*. 2021. May 18. URL: <https://epc.ae/en/details/brief/the-best-way-for-palestinians-to-become-winners-from-the-abraham-accords>
3. At the One Year Anniversary of the Abraham Accords: Normalization Agreements in Action. Remarks by Antony J. Blinken. *U.S. Department of State*. 2021. September 17. URL: <https://www.state.gov/at-the-one-year-anniversary-of-the-abraham-accords-normalization-agreements-in-action/>
4. Buttu D. Trump and Netanyahu's Big Fat Fake Peace Deal. *Haaretz*. 2020. September 16. URL: <https://www.haaretz.com/middle-east-news/.premium-trump-and-netanyahu-s-big-fat-fake-peace-deal-1.9159923>
5. Chtatou M. Abraham Accords: Romancing a New Middle East. *Eurasia Review*. 2022. February 20. URL: <https://www.eurasiareview.com/26012022-abraham-accords-romancing-a-new-middle-east-analysis/>
6. Ferziger J. It's Been One Year since the Abraham Accords. Gulf-Israel Ties are still Far from Normal. *The Atlantic Council*. 2021. August 13. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/its-been-one-year-since-the-abraham-accords-gulf-israel-ties-are-still-far-from-normal/>
7. Frantzman S. Abraham Accords, One Year Later: the Inside Story. *The Jerusalem Post*. 2021. August 21. URL: <https://www.jpost.com/middle-east/abraham-accords-one-year-later-the-inside-story-676440>
8. Guzansky Y., Feuer S.J. The Abraham Accords at One Year: Achievements, Challenges, and Recommendations for Israel. *The Institute for National Security Studies*. 2021. November 1. URL: <https://www.inss.org.il/publication/abraham-accords-one-year-insights/>

-
9. Indyk M. Trump's Accidental Diplomacy in the Middle East. How a Botched Peace Plan Produced the Abraham Accord. *Foreign Affairs*. 2020. August 19. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2020-08-19/trumps-accidental-diplomacy-middle-east>
 10. Krasna J. and others. The New Normal? Arab States and the Normalization with Israel. *The Moshe Dayan Center*. 2021. URL: <https://dayan.org/sites/default/files/inline-files/the-new-normal-arab-states-and-normalization-with-israel.pdf>
 11. Mahmoud Abbas: UAE Peace Deal with Israel a «Stab in the Back to Palestinians». *i24news*. 2020. August 19. URL: <https://www.i24news.tv/en/news/middle-east/1597812956-abbas-uae-peace-deal-with-israel-a-stab-in-the-back-to-palestinians>
 12. Makovsky D. How the Abraham Accords Look Forward, Not Back. *The Washington Institute Policy Analysis*. 2020. N 3379. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-abraham-accords-look-forward-not-back>
 13. Miller A.D. Good News for the Gulf and Israel Mean Bad Tidings for the Palestinians. *Haaretz*. 2020. September 20. URL: <https://www.haaretz.com/middle-east-news/.premium-good-news-for-the-gulf-and-israel-mean-bad-tidings-for-for-the-palestinians-1.9159431>
 14. Netanyahu: My Efforts to Counter Iran Brought Us Closer to Arab Countries. *Israel Hayom*. 2020. August 17. URL: <https://www.israelhayom.com/2020/08/17/netanyahu-my-efforts-to-counter-iran-brought-us-closer-to-arab-countries/>
 15. Norlen T., Sinai T. The Abraham Accords – Paradigm Shift or Realpolitik? *Marshall Center Security Insight*. 2020. N 64. URL: <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/abraham-accords-paradigm-shift-or-realpolitik>
 16. Telhami Sh. Biden's Bungled Response on the Israeli-Palestinian Conflict. *Brookings Institution*. 2021. May 20. URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/05/20/bidens-bungled-response-on-the-israeli-palestinian-conflict/>
 17. The Abaraham Accords Declaration. *U.S. Department of State*. 2021. September 15. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/10/Abraham-Accords-signed-FINAL-15-Sept-2020-508-1.pdf>
 18. Trump Says Saudi Arabia among 7-9 countries Expected to Make Peace with Israel. *The Times of Israel*. 2020. September 16. URL: <https://www.timesofisrael.com/trump-says-saudi-arabia-among-7-9-countries-expected-to-make-peace-with-israel/>